

ЛІНГВІСТИЧНИЙ ТА ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНИЙ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ БЕЗПЕКОВОГО СЕРЕДОВИЩА ОСОБИСТОСТІ СУСПІЛЬСТВА Й ДЕРЖАВИ

УДК 81

DOI: 10.31733/17-03-2023-751-753

Ірина ЦАРЬОВА

професор кафедри
українознавства та іноземних мов
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ,
доктор філологічних наук, доцент

ЛІНГВІСТИЧНИЙ АСПЕКТ ФОРМУВАННЯ БЕЗПЕКОВОГО СЕРЕДОВИЩА ДЕРЖАВИ

Феноменом безпекового середовища держави є геополітична, політико-дипломатична, воєнна, економічна, інформаційна та інші сфери, де зароджуються, існують, накопичуються або виявляються сприятливі умови або небезпечні явища, потенційні та реальні загрози національним інтересам, у яких реалізується політика національної безпеки, відбувається взаємодія з міжнародними структурами безпеки стратегічними партнерами, союзниками, воєнно-політичними та іншими організаціями в інтересах забезпечення сталого розвитку на певному часовому інтервалі.

Відображення дійсності в мовній свідомості відбувається на рівні концептів. Концепт є невід'ємною частиною свідомості людини, глобальною одиницею розумової діяльності. Концепт має три складники: образ, інформаційний зміст та інтерпретаційне поле. Тільки в єдності цих компонентів формується повноцінний концепт. Інакше кажучи, структурою його змісту є ядро, базові шари та інтерпретація. До складу концепту також відносять понятійний і ціннісний компоненти, оцінку, асоціацію. В україністиці концептуальний аналіз привернув увагу Т. Вільчинської, К. Голобородька, В. Івашенко,

Л. Лисиченко, Н. Мех, О. Селіванової, Т. Сукаленко, Л. Шевченко та інших науковців. Проаналізувавши численні праці лінгвістів, важко не погодитися з твердженням про те, що розуміння концепту «безпека» у сучасному мовознавстві є варіативним:

– термін «безпекове середовище» є поєднанням двох понять «безпека» (захист інтересів держави, особи, суспільства) та «середовище» (сукупність певних умов, у яких існує особа, суспільство і держава);

– термін «безпекове середовище» – це сукупність умов і чинників існування держави, які забезпечують захист від внутрішніх та зовнішніх загроз.

Слово «безпека» укладається зі значущих частин *bez* і *reka*, поєднані з дієсловом *rekti*. Прийменник «без» загальнослов'янського індоевропейського характеру. Вихідне, початкове значення – «поза», при відсутності – «крім» [1, с. 161]. У народній етимології «пекло» пов'язують зі словом «пекти». Пекло – найнебезпечніше місце. Як відомо, етимологічне значення того чи того слова не завжди збігається із сучасним. Утім вказані значення слова «безпека» в принципі тотожні. У сучасній українській мові слово «безпека» означає стан, коли кому-, чому-небудь ніхто і ніщо не загрожує, а небезпека – це можливість якогось нещастя, лиха, катастрофи [3, с. 32].

З плином часу концепт БЕЗПЕКА стає все більш широковживаним у сучасному мовознавстві та займає стійку позицію в медіадискурсі сьогодення. Здебільшого це зумовлено тим, що суспільство прагне бути обізнаним з реаліями політичного життя. Основою Конституції України обрані права й свободи людини. Відповідно до її положень, Україна є суверенна і незалежна, демократична, соціальна, правова держава (ст. 1). Проблема безпеки людини тісно переплетена з проблемою функціонування суспільства. Об'єднання окремих осіб перетворюється на моральне і суспільне ціле, тобто державу. Тому й питання безпеки особистості, громадянського суспільства та держави загалом

забезпечуються не окремою людиною у «війні всіх проти всіх», а цивілізовано, на основі права та закону. Безпеку можемо також визначати як стан розвитку захищеності важливих інтересів соціуму, його структур від внутрішніх та зовнішніх загроз. Це, безперечно, «результат соціальної діяльності щодо безпеки особистості, суспільства, держави».

Словники сучасної юридичної англійської мови пропонують різні трактування лексем *safety / security* (безпека, захист), де ключовими значеннями лексем є: *safety* (захист), *security* (безпека), *secure* (захищати), *safe* (безпечний).

Номінація лексеми *safety* в словнику:

- *not in danger, when someone or something is safe from danger or harm* (що не знаходиться в небезпеці);
- *harmful / not harmful, how safe something is to use, do* (нешкідливий, що не завдає шкоди);
- *how safe someone is in a particular situation* (ступінь безпеки у певній ситуації);
- *a place where you are safe from danger* (безпечне місце, притулок) [4].

Види безпеки настільки багатогранні, оскільки для характеристики існує низка понять, і кожне віддзеркалює особливості тих чи тих видів. Насамперед безпека держави досягається за наявності ефективного механізму управління та координації діяльності політичних сил та громадських груп, а також дієвих інститутів їхнього захисту. Безпека суспільства передбачає наявність громадських інститутів, норм, розвинених форм суспільної свідомості, що дозволяють реалізувати права і свободи всіх груп населення та протистояти діям, що ведуть до розколу суспільства (у тому числі й держави). Безпека особистості полягає у формуванні комплексу правових і моральних норм, громадських інститутів та організацій, які дозволяють їй розвивати та реалізовувати соціально значущі потреби та здібності, не відчуваючи протидії з боку держави та суспільства.

Концепт експлікує значення мови як другорядне, що виявляється допоміжним засобом. Виходячи з цього, можна сказати що визначення концепту засноване на такому принципі: концепт – це те, що називає зміст певного поняття, тобто є синонімом сенсу [2].

З початку повномасштабного вторгнення росії в Україну, усе більше світових засобів масової інформації задля висвітлення хроніки війни, окрім лексеми *safety / security* (безпека, захист), стали використовувати також такі номінатори як «*war*» (війна), «*invasion*» (вторгнення), «*occupation*» (окупація), «*attack*» (напад), що, на наш погляд, більш адекватно та повно відображають ситуацію в Україні.

Об'єктивну реальну силу, яка визначає взаємозв'язок та взаємозалежність країн на основі економічних та політичних процесів, охоплює всі сфери життєдіяльності та підживлюється новими процесами розвитку охоплює глобалізація. Причому це несе для країн-учасниць не лише вигоди, а й нові небезпеки, що, у свою чергу, визначає їхню подальшу зовнішню та внутрішню політику. Це підтверджує загальноприйняту думку про те, що безпекове середовище держави пронизує всі сфери людської діяльності [5, с. 805]. Не заперечуючи позитивного впливу глобалізації, що виражається в ефекті конкуренції, до якої вона неминуче веде, у появі єдиних правил гри, у розробці заходів колективної безпеки, що відкривають великі можливості для розвитку всіх країн ми бачимо і можливі негативні наслідки. Вони пов'язані з отриманням значних переваг сильнішими та економічно розвиненими країнами, що може стати основою майбутніх конфліктів – економічних, політичних і навіть військових між окремими країнами та їх союзниками.

Отже, необхідність формування безпекового середовища потребує побудови цілісної підсистеми стратегічного аналізу, заснованої на використанні сучасних аналітичних технологій, насамперед технологій штучного інтелекту. Водночас це підвищує вимоги до якості підготовки управлінського персоналу, оволодіння сучасними методами аналізу. На захист національних інтересів держави стало громадянське суспільство, тимчасово взявши на себе важливі функції у сфері забезпечення національної безпеки. У такий спосіб реалізувалися механізми спонтанної самоорганізації, які містять значний потенціал стійкості держави та суспільства, як складних систем. Ураховуючи те, що російська загроза, як і глобальна безпекова невизначеність, мають довгостроковий характер, зміцнення національної стійкості, як стратегічна мета повністю відповідає національним інтересам України.

1. Мельничук О. С. Етимологічний словник української мови: у 7 т. К. : Наук. думка, 1982. Т. 1: А-Г. 632 с.

2. Мельничук О. Д. Концепти як елементи семантики тексту. URL: <http://studentam>.

net.ua/content/view/8783/97/

3. Тихий В. П. Безпека людини: поняття, правове забезпечення, значення, види. Вісник Національної академії правових наук України. 2016. № 2 (85). С. 31-46.

4. Longman Dictionary of Contemporary English (LonC). URL: <http://www.ldoceonline.com>.

5. Tsareva I. Russian-Ukrainian War (2014-2022): words that have acquired new meanings. The Russian-Ukrainian war (2014-2022): historical, political, cultural-educational, religious, economic and legal aspects: scientific monograph. Riga, Latvia : Baltija Publishing, 2022. Pp. 804-812.

УДК 371

DOI: 10.31733/17-03-2023-753-754

Михайло АЛЕКСАНДРОВ

провідний науковий співробітник

Державного науково-дослідного

інституту МВС України,

кандидат юридичних наук,

старший дослідник

ЩОДО ПРАВОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ УЧАСТІ СИЛ СЕКТОРУ БЕЗПЕКИ І ОБОРОНИ УКРАЇНИ У ЗАХОДАХ ВІЙСЬКОВО-ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ

В умовах збройної агресії Росії проти України особливого значення набуває військово-патріотичне виховання молоді. Відповідно до Закону України «Про основні засади державної політики у сфері утвердження української національної та громадянської ідентичності», військово-патріотичне виховання – наскрізний виховний процес, спрямований

на формування у громадян України оборонної свідомості, готовності до національного спротиву, підвищення суспільної значущості та поваги до військової служби, мотивації громадян до набуття ними необхідних компетентностей у сфері безпеки і оборони [1]. Як зазначає у своїй статті Т. Ціпан, належна організація військово-патріотичного виховання в закладах освіти – важлива умова формування в старшокласників готовності до захисту України, підготовки їх до військової служби в Збройних Силах України (ЗСУ) та інших військових формуваннях [2, с. 230]. Однак варто зазначити, що, по-перше, заходами військово-патріотичного виховання має бути охоплена не лише учнівська молодь, алей інші верстви населення, які придатні до військової служби. По-друге, у сфері безпеки і оборони діють не тільки ЗСУ й військові формування, алей й органи безпеки та розвідки, правоохоронні органи. Відповідно до Закону України «Про національну безпеку», сектор безпеки і оборони – система органів державної влади, Збройних Сил України, інших утворених відповідно до законів України військових формувань, правоохоронних та розвідувальних органів, державних органів спеціального призначення з правоохоронними функціями, сил цивільного захисту, оборонно-промислового комплексу України [3]. Відповідно, необхідно сформувати правову основу для участі складових сил сектору безпеки і оборони України в процесах військово-патріотичного виховання.

Відповідно до Плану дій реалізації стратегії національно-патріотичного виховання, до заходів військово-патріотичного виховання можуть бути залучені, окрім МОУ, можуть бути залучені Міністерство внутрішніх справ України (МВС), Державна служба України з надзвичайних ситуацій (ДСНС), Адміністрація Державної прикордонної служби (ДПСУ), Національна поліція України (НПУ) [3]. Одночасно зазначені органи можуть залучатися до таких заходів:

– налагодження військово-шефської співпраці із закладами освіти, військовими частинами, вищими військовими закладами освіти щодо надання допомоги в організації проведення заходів національно-патріотичного спрямування на базі військових музеїв, територій військових містечок, кімнат бойових традицій;

– надання організаційно-методичної допомоги інститутам громадянського суспільства військово-патріотичного спрямування у проведенні військово-історичних фестивалів, військово-патріотичних зборів, реконструкцій воєнно-історичних подій, військово-патріотичних ігор;